

«ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ» Ε.Ε.Σ. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

Μαρία Λιάκου*

Κοινωνικός Λειτουργός

Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, όπως είναι γνωστό, εφαρμόζει σύγχρονα προγράμματα στο χώρο της υγείας και της πρόνοιας μέσω των Δ/νσεών του (Νοσηλευτικής και Κοινωνικής Πρόνοιας). Η Δ/ση Κοινωνικής Πρόνοιας με τη συνεργασία και επιχορήγηση του Υπουργείου Υγείας - Πρόνοιας λειτουργεί από το 1988 το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι στις περιοχές Εξαρχείων - Πατησίων - Κολωνού - Βοτανικού».

Το πρόγραμμά μας αυτό στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Έτους Ηλικιωμένων και Αλληλεγγύης μεταξύ των Γενεών (1993) εντάχθηκε το 1993 στο 1ο Δίκτυο Νεωτεριστικών Προγραμμάτων για Ηλικιωμένους που επέλεξε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Σκοπός του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» είναι: η Κοινωνική Βοήθεια στο επίπεδο της γειτονιάς, σε άτομα όλων των ηλικιών, η παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών κατ' οίκον σε ηλικιωμένα άτομα, καθώς και η στήριξη της οικογένειας, που φροντίζει ηλικιωμένο μέλος στο σπίτι της.

ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Κοινωνικές Υπηρεσίες

- Κοινωνική εργασία με άτομα, ομάδες, οικογένεια, κοινότητα.
- Πληροφορίες για τα δικαιώματα των εξυπηρετούμενων.
- Τακτικές κατ' οίκον επισκέψεις από κοινωνικούς λειτουργούς για υποστήριξη.
- Κοινωνική εργασία με ομάδες με στόχο την ενεργοποίηση.

Ιατρονοσηλευτικές υπηρεσίες

- Εφαρμογή προγράμματος προληπτικής ιατρικής με στόχο την πρόληψη και την αποφυγή εισαγωγής σε νοσοκομεία.
- Συμβολή στην αποσυμφόρηση των εξωτερικών ιατρείων των νοσοκομείων, όπου θα έπρεπε να απευθυνθούν για εξυπηρέτηση.
- Κατ' οίκον παροχή ιατρονοσηλευτικών υπηρεσιών.

* Η Μαρία Λιάκου είναι Υπεύθυνη του Προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» του Ε.Ε.Σ.

- Συνταγογραφία φαρμάκων σε ασφαλισμένους του ΟΓΑ.
- Συνεργασία με νοσοκομεία.

Φυσικοθεραπεία κατ' οίκον με χρήση φορητών μηχανημάτων και εκπαίδευσης του ηλικιωμένου και του περιβάλλοντός του για αποτελεσματική θεραπεία και αποκατάσταση.

Υπηρεσίες **Οικογενειακών βοηθών** που συμβάλλουν στην καλή λειτουργία του νοικοκυριού και της φροντίδας του χώρου, παρασκευή γευμάτων, ψώνια, λειτουργία πλυντηρίου στο χώρο του προγράμματος για οικονομικά αδύναμα άτομα.

Εθελοντές Κοινωνικής Πρόνοιας. Ας πονιστεί ότι οι εθελοντές προσδίδουν μια μοναδικότητα στις υπηρεσίες μας, τους θεωρούμε απαραίτητους για τη λειτουργία του προγράμματός μας και εκτός της αρχικής τους εκπαίδευσης από τον ΕΕΣ επανεκπαιδεύονται συνεχώς όπως ακριβώς και το εξειδικευμένο προσωπικό. Αντικείμενο εργασίας: συντροφιά, συνοδείες, κάλυψη πρακτικών αναγκών (εξόφληση λογαριασμών ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΔΑΠ), βοήθεια σε ηλικιωμένους για συμπλήρωση αιτήσεων, ανάγνωση βιβλίων, διοργάνωση εορταστικών εκδηλώσεων για τους εξυπηρετούμενους, περίπατοι, έξοδοι.

Επίσης είναι δυνατός ο δανεισμός ειδών αποκατάστασης σε ειδικές περιπτώσεις (π.χ. πατερίτσες, αναπηρικά αμαξίδια, ανεμιστήρες, ηλεκτρικά σώματα).

Το προσωπικό αποτελείται από: Κοινωνικούς Λειτουργούς, Ιατρούς, Νοσηλεύτριες, Φυσικοθεραπευτή, Οικογενειακούς Βοηθούς, Ψυχολόγο, διοικητικό προσωπικό, εθελοντές Κοινωνικής Πρόνοιας Ε.Ε.Σ. και Συνεργάτες.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι το πρόγραμμα αποσκοπεί σε μια ολοκληρωμένη φροντίδα στο σπίτι, που επικεντρώνεται στις ανάγκες του ατόμου. Έτσι οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι ατομικές, ευέλικτες και οι πλέον κατάλληλες για την περίπτωση του κάθε βοηθούμενου.

Η διεπιστημονική ομάδα του «Βοήθεια στο Σπίτι» έχει τη δυνατότητα της συνεχούς αξιολόγησης της κατάστασης του ατόμου και κατ' επέκταση και τη δυνατότητα παρέμβασης και αλλαγής ή τροποποίησης του πλάνου φροντίδας, όταν δε διαφαίνεται βελτίωση.

Μ' αυτό τον τρόπο λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα ώστε να αποφεύγουμε ή να επιβραδύνουμε - κατά το δυνατόν - την εξάρτηση των ηλικιωμένων, την εμφάνιση ασθενειών, την απομόνωση και ενθαρρύνουμε τη δραστηριοποίηση και την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή μέσα από ποικίλες δραστηριότητες που οργανώνουμε.

Το πρόγραμμα από το 1988 που ξεκίνησε έως σήμερα πέρασε από διάφορα στάδια λειτουργίας και ανάπτυξης και βεβαίως η μορφή των υπηρεσιών που παρέχονται άλλαξε επίσης και από μια πιο διακριτική παρέμβαση στην αρχή περάσαμε σε πιο εντατική φροντίδα, καθημερινής βάσης σε ειδικές περιπτώσεις (ασθένεια), καθώς και σε εξειδικευμένη.

Η ένταξη και η διάρκεια της φροντίδας εξαρτάται από την κατάσταση του εξυπηρετούμενου. Άλλοι χρειάζονται άμεσες παροχές φροντίδας για συγκεκριμένο διάστημα και άλλοι εξυπηρετούμενοι βρίσκονται «σε περίοδο ελέγχου» με την έννοια ότι είναι άτομα μεγάλης ηλικίας ή και νεότερα αλλά βρίσκονται ακόμη σε καλό βαθμό αυτονομίας και χρειάζονται απλή στήριξη.

Παρατηρούμε ένα σημαντικό αριθμό ηλικιωμένων που έρχονται στα προγράμματα για να γραφούν χωρίς να έχουν άμεση ανάγκη, αλλά αισθάνονται ότι στο μέλλον θα τους είμαστε χρήσιμοι.

Η έγκαιρη επέμβαση είναι αναγκαία ώστε το άτομο να μην απομονωθεί από τους μηχανισμούς της κοινωνίας και χάσει τον παραμικρό βαθμό ασφάλειας και αυτονομίας. Σε σχέση με το χρόνο και την κατάσταση του εξυπηρετούμενου είναι δυνατόν να περάσουμε από την «περίοδο ελέγχου» στην «περίοδο άμεσης βοήθειας στο σπίτι» και το αντίθετο μόλις μεταβληθεί η κατάστασή του. Το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» βασίζεται στο συνδυασμό της βοήθειας - φροντίδας μέσα στην κοινότητα και στη βοήθεια - φροντίδα από την κοινότητα.

Τα όρια και οι δυνατότητες της αποτελεσματικής βοήθειας στο σπίτι είναι δεδομένες.

Ένας καθοριστικός παράγοντας είναι το πότε μας ζητάνε τη βοήθεια και αν ο εξυπηρετούμενος είναι μοναχικό άτομο ή ζει στην οικογένεια.

Συχνά η οικογένεια ζητάει συμπάρασταση όταν η κατάσταση έχει φτάσει στα άκρα και ήδη μέσα στην οικογένειά υπάρχουν συγκρούσεις, πίκρα, άρνηση.

Οι αρχές και το πλαίσιο λειτουργίας μιας οικογένειας είναι καθοριστικός παράγοντας για τις δυνατότητες του προγράμματος. Η εργασία των Κοινωνικών Λειτουργών με την οικογένεια είναι καθοριστική και παράλληλα πρέπει να εκτιμάμε ποια είναι τα όριά της, οι πόροι και τα τεχνικά μέσα για τη φροντίδα στο σπίτι παρέχοντάς τους στήριξη (συμβουλευτική ή και πρακτική).

Πίνακας 1

Στατιστικά στοιχεία εξυπηρετούμενων «Βοήθεια στο Σπίτι» 1988-1998.

ΤΟΜΕΙΣ		1988	1989	1990	1991	1992
1.	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	551	560	600	317	332
2.	ΙΑΤΡΟΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΟΣ	96	183	252	221	333
3.	ΦΥΣΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ	-	40	48	72	93
4.	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΒΟΗΘΩΝ	29	53	60	67	65
5.	ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ	18	23	30	32	47

ΤΟΜΕΙΣ		1993	1994	1995	1996	1997	1998
1.	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	529	566	670	654	790	864
2.	ΙΑΤΡΟΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΟΣ	420	420	459	482	531	584
3.	ΦΥΣΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ	106	116	95	85	96	99
4.	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΒΟΗΘΩΝ	50	60	50	40	41	43
5.	ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ	34	26	24	19	30	20

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 1. υπάρχει μια αύξηση της συχνότητας των επισκέψεων από τους επαγγελματίες του προγράμματος επειδή με το χρόνο επιδεινώνεται η κατάσταση της υγείας των εξυπηρετούμενων ηλικιωμένων, ιδίως των υπερηλίκων (από 80 χρόνων και πάνω), καθώς επίσης και των ηλικιωμένων με ειδικά προβλήματα (άνοια, Αλτςχάιμερ, άτομα με ορθοπεδικά προβλήματα και άλλες παθήσεις).

Πίνακας 2
Διαβίωση εξυπηρετούμενων

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΑΔΕΛΦΙΑ	ΖΟΥΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥΣ	ΜΟΝΑΧΙΚΑ		ΙΔΡΥΜΑ
			Ζευγάρι	Τελείως μόνος	
ΕΞΑΡΧΕΙΑ	10	51	47	79	2
ΚΟΛΩΝΟΣ	6	76*	22	63	
ΚΥΨΕΛΗ	10	67	43	103	1
ΠΑΤΗΣΙΑ	7	57	30	110 142	355
ΣΥΝΟΛΟ	33	251	497		3

Πηγή: Έρευνα προγράμματος: επί συνόλου 784

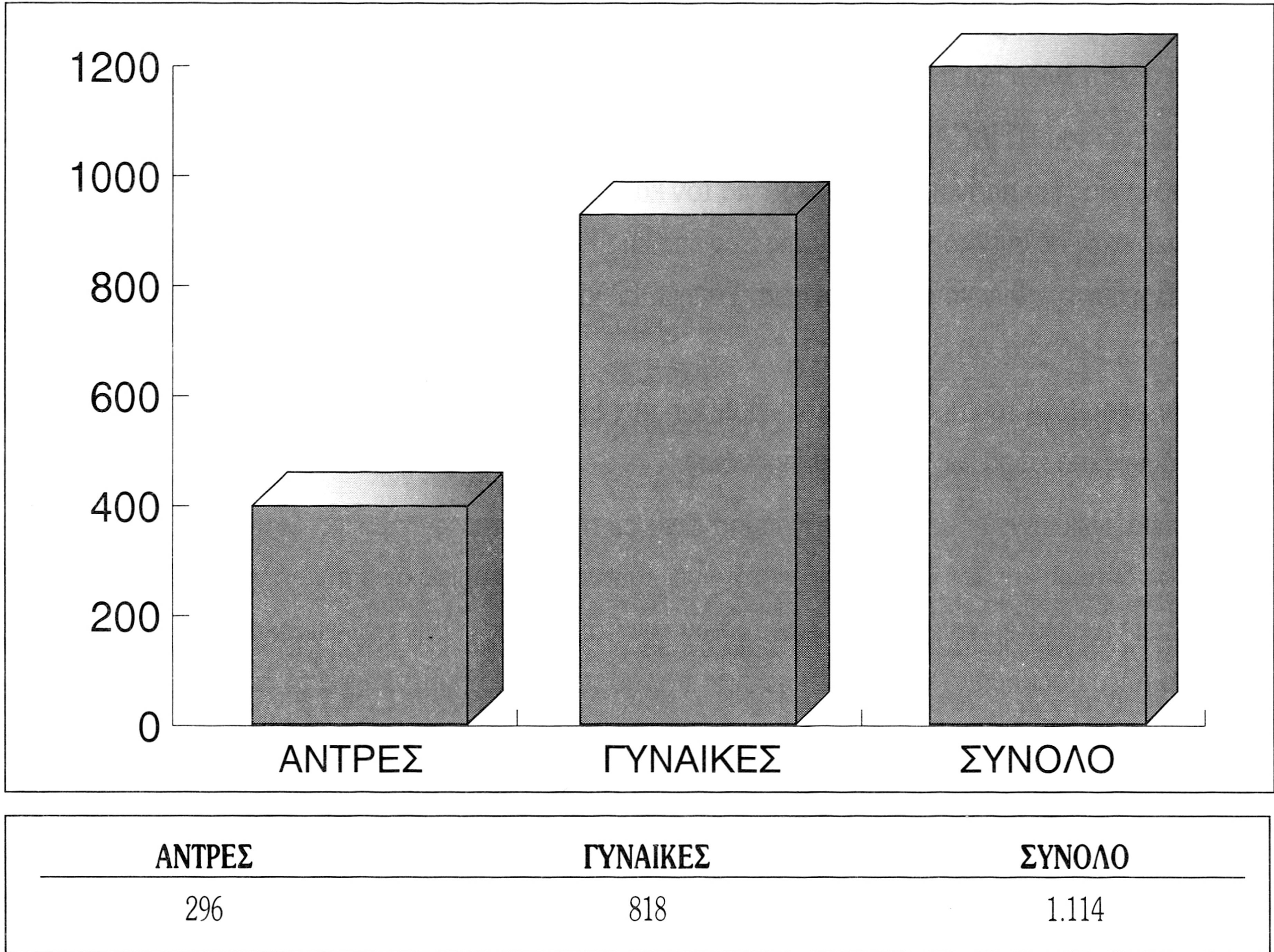
* προσωρινή φιλοξενία (2)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των εξυπηρετούμενων ζει σε μικρά διαμερίσματα, κυρίως υπόγεια, σε παλιές πολυκατοικίες, χωρίς ασανσέρ και χωρίς ιδιαίτερη συντήρηση. Στο πρόγραμμα Κολωνού - Βοτανικού σε ένα μεγάλο ποσοστό οι ηλικιωμένοι αγγίζουν αν όχι τα όρια εξαθλίωσης, πάντως όρια που σε καμιά περίπτωση δεν είναι αποδεκτά σε μια σύγχρονη δυτική κοινωνία (δεν υπάρχει τρεχούμενο νερό, αποχέτευση και πολλά σπίτια είναι ετοιμόρροπα).

Οι εξυπηρετούμενοί μας είναι στην πλειονότητα ηλικιωμένα κυρίως άτομα, μοναχικά ή ζουν με το σύντροφό τους.

Στην περιοχή Κολωνού - Βοτανικού ένας αριθμός είναι πολυμελείς - πολυπροβληματικές οικογένειες και πρόσφυγες και το κύριο στοιχείο όλων των περιοχών είναι ότι οι κάτοικοι αντιμετωπίζουν μεγάλα οικονομικά προβλήματα (αρκετοί ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας).

Πίνακας 3
Φύλο εξυπηρετούμενων

Πίνακας 4
Ποσοστά φύλου εξυπηρετούμενων κατά το έτος 1998

ΦΥΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΑΝΤΡΕΣ	34%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	66%

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο μεγαλύτερος αριθμός εξυπηρετούμενων των προγραμμάτων μας είναι γυναίκες, οικονομικά αδύναμες που δεν τους δόθηκαν ευκαιρίες στη ζωή τους για συμμετοχή στο κοινωνικό γίγνεσθαι και που σήμερα μέσω των δραστηριοτήτων του «Βοήθεια στο Σπίτι» αρχίζουν να συμμετέχουν, να ζουν πιο ποιοτικά και γι’ αυτό να είναι και οι πιο θερμές υποστηρίκτριες των προγραμμάτων μας.

Είναι οι γυναίκες που στην πλειονότητά τους φρόντισαν ηλικιωμένους (γονείς - πεθερικά), τα παιδιά τους και τα εγγόνια τους, ασθενείς, συγγενείς και που σήμερα πια νιώθουν ίσως να τους αναγνωρίζεται σ’ ένα βαθμό η συνεισφορά τους αυτή, με υπηρεσίες που παρέχονται σε αυτές τις ίδιες.

Σήμερα η φροντίδα στο σπίτι αποτελεί ένα σύγχρονο μοντέλο παροχής υπηρεσιών (από επαγγελματίες - εθελοντές) και βρίσκεται σε δυναμική εξέλιξη με όλα τα μοντέλα εφαρμογής του θεσμού σε διεθνές επίπεδο, τα Δίκτυα, τις θεωρητικές αναζητήσεις και τις καινοτόμες πρακτικές.

Ο Ε.Ε.Σ. συμμετέχει με τα προγράμματα «Βοήθεια στο Σπίτι», «Τηλεσυνάγερμού και Νοσηλεία στο Σπίτι» (Δ/ση Νοσηλευτικής) στο πρόγραμμα ΙΤΗΑCΑ. Σκοπός του προγράμματος αυτού είναι η βελτίωση της

ποιότητας της περίθαλψης και βελτίωση της ζωής μέσα στην κοινότητα με τη χρήση “Τηλεματικών Υπηρεσιών” ικανών να υποστηρίζουν τη σωστή κατανομή σχετικών πληροφοριών μεταξύ διαφόρων επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας. Προσφέρει δηλαδή στους επαγγελματίες τη δυνατότητα να έχουν σωστές πληροφορίες στο σωστό χώρο και τη σωστή χρονική στιγμή για να παρέχουν ολοκληρωμένη φροντίδα.

Η υλοποίηση του ΙTHACA βασίζεται στη δημιουργία και διαρκή ενημέρωση ενός κεντρικού ηλεκτρονικού δελτίου υγείας και πρόνοιας μοναδικού για τον κάθε εξυπηρετούμενο. Το ΙTHACA λειτουργεί σε δέκα πιλοτικές περιοχές σε αντίστοιχες χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας: Β. Ιρλανδία (Belfast), Ισπανία, Ιταλία, Ιρλανδία (Δουβλίνο), Φιλανδία, Πορτογαλία, Γαλλία, Ελλάδα (με τη συνεργασία του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου), Σουηδία και Καναδά.

Από την εφαρμογή του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» διαπιστώνουμε ότι ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες στο χώρο της υγείας και πρόνοιας.

Η πολιτεία επεκτείνει σήμερα το πρόγραμμα αυτό σε περισσότερες περιοχές. Πριν όμως από την ανάπτυξή του σε δήμους και κοινότητες πρέπει να γίνει κατανοητό - κυρίως από την πολιτική ηγεσία - ότι κατ' αρχήν πρέπει να αλλάξει συνεργασία μεταξύ όλων των δομών φροντίδας που υπάρχουν σε μια κοινότητα, αλλά και το πλέον σημαντικό να υπάρξει αύξηση των πόρων που διατίθενται για τη λειτουργία της κοινοτικής φροντίδας, καλύτερη και ορθολογική διαχείριση των πόρων αυτών και μακροπρόθεσμο σχέδιο ανάπτυξης με ευελιξία προσαρμογής στις ιδιαίτερες απαιτήσεις της κάθε κοινότητας.

Αν υποστηρίζουμε την άποψη ότι βοηθάμε τους εξυπηρετούμενούς μας να παραμείνουν στο περιβάλλον τους και να αποφεύγεται η ιδρυματική προστασία χρειάζεται οπωσδήποτε και η παράλληλη οργάνωση συμπληρωματικών δομών, δηλαδή σύνδεση όλων των προγραμμάτων με υπηρεσίες Τηλεσυναγερμού και Ασφάλειας στο σπίτι, ανάπτυξης ενδιάμεσων δομών διαβίωσης, προσωρινή φιλοξενία, νέες παροχές για εξαρτημένα άτομα που απαιτούν μακροχρόνια φροντίδα, ημι-αυτόνομη διαβίωση, 24ωρη λειτουργία των προγραμμάτων φροντίδας.

Βεβαίως με την πάροδο των χρόνων επιβαρύνεται η υγεία των εξυπηρετούμενων μας, μειώνονται οι ικανότητές τους και αυξάνονται οι ανάγκες για εξειδικευμένη φροντίδα των πολύ ηλικιωμένων, αλλά πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι κάποια στιγμή ίσως χρειαστεί και η κλειστή περίθαλψη που όμως θα είναι και μικρότερης διάρκειας (μόνο για το τέλος της ζωής), αλλά θα έχει και μια άλλη μορφή πιο σύγχρονη και ανθρωπίνη. Πρέπει να περάσουμε από τα μεγάλα, απρόσωπα και εντελώς ιδρυματικά γηροκομεία και άσυλα, σε σύγχρονες μικρές μονάδες διαβίωσης με πιο ανθρώπινο και ζεστό περιβάλλον.

Επιπλέον, καθώς όλο και πιο μεγάλος αριθμός ηλικιωμένων εμφανίζει κατάθλιψη, άνοια, Alzheimer κ.ά. χρειάζεται και εξειδίκευση - επανεκπαίδευση όλου του προσωπικού (βοηθητικού, εθελοντικού και επιστημονικού) που εργάζεται στο χώρο της υγείας και της πρόνοιας.

Οι προοπτικές των προγραμμάτων «Βοήθειας στο Σπίτι» απασχόλησαν από το 1990 τον Ευρωπαϊκό Σύνδεσμο Οργανισμών Βοήθειας και Νοσηλείας στο Σπίτι.

Το μέλλον των προγραμμάτων θα πρέπει να το δούμε μέσα από την καθιέρωση - επέκταση των προγραμμάτων σε περισσότερες περιοχές, συνδυάζοντας και αξιοποιώντας όλες τις πηγές. Πρέπει να εκτιμήσουμε το κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών σε επίπεδο εξυπηρετούμενης κοινότητας όχι διπλές ή πολλές παροχές στους εξυπηρετούμενους από διαφορετικές οργανώσεις (π.χ. Δήμο, Ε.Ε.Σ., κ.ά.). Οι παρεχό-

μενες υπηρεσίες δεν μπορούν να είναι ολοκληρωμένες και αποτελεσματικές αν παράλληλα δεν υπάρξει ευνοϊκή κοινωνική πολιτική στήριξης των ηλικιωμένων στο σπίτι (νομοθεσία, παροχές, κ.ά.).

Προοπτικές προγραμμάτων Βοήθειας στο Σπίτι

- Επέκταση εφαρμογής προγραμμάτων.
- Αξιοποίηση και οργάνωση πηγών βοήθειας.
- Ευνοϊκή κοινωνική πολιτική.
- Ενθάρρυνση συνοχής εξυπηρετούμενων (δικαιωμάτων).
- Δραστηριότητες - ευκαιρίες για κοινωνική συμμετοχή.
- Εκτίμηση για τη λειτουργία εξειδικευμένων προγραμμάτων.
- Επανεκτίμηση παρεχομένων υπηρεσιών.

Να προσέξουμε όλοι οι φορείς τον τομέα ποιότητας βοήθειας στο σπίτι: να παρέχουμε δηλαδή εξατομικευμένο πακέτο υπηρεσιών και να αποδείξουμε ότι τα κλειστά και τα ανοικτά πλαίσια είναι αναγκαία. Απαιτείται όμως σωστός συνδυασμός και όχι αλλαγές ή ανακατανομές οικονομικών πόρων από τα κλειστά πλαίσια στα ανοικτά ως σύγχρονη ή πρόχειρη λύση. Τέλος πρέπει να λάβουμε υπόψη μας επίσης την επιθυμία του ίδιου του εξυπηρετούμενου για τη φροντίδα που χρειάζεται.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- 1st European Conference of the Association of Home Care and Home Help Programs 10-11/10/1991, France.
- 2nd European Congress on domiciliary care (Closing the gap between domiciliary care and institutional care), 6-7/10/1994, Maastricht, The Netherlands.
- Home Care Service. Information at the Regional Council of Health and Social Services (Montreal).
- International Conference on 'Caring for the Elderly at home: Prevention, Therapy, Rehabilitation', Rome, 25th-27th October, 1988.
- Ada Kerksta, Ph.D. & Jack Hutten, Netherlands Institute of Primary Health (NIVEL), The Netherlands 1994.
- United Nations. Directory of Population Ageing Research in Europe 1998.

Ξενόγλωσση

- Μ. Μαλικούτη, 'Πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι', πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Γεροντολογίας - Γηριατρικής, 8-9/12/89.
- Δ. Παπαδοπούλου, 2ο Ευρωπαϊκό Forum Κοινωνικής Πολιτικής, Βρυξέλλες 24-24/6/98. (Έκθεση).
- Δ/ση Κοινωνικής Πρόνοιας Ε.Ε.Σ., Ευρωπαϊκό Δίκτυο Συνεργασίας στην Κοινωνική Πρόνοια (1994-1998).